

Bağrımızın Qarabağı

(Xatirələrin izi ilə...)

■ Flora XƏLİLZADƏ,
əməkdar jurnalist

Bəlkə də bütün fəslə şəhərdə başa vurmaq olar. Elə ki, yaz gəlir, dünyanı bir zümrüd rəng bürüyür, adamın könlü havalanır. Uşaqlığın keçən yerlər səni maqnit kimi özünə çəkir. Amma arzuların da, əl-qolun da bağlanır. Keçmiş illərdə olduğu kimi səfərə çıxma bilmirsən. Bənd-bərəsi kəsilmiş yolların sərt, minalanmış, barıt qoxulu, mərmisəsli qorxunc sifəti qarşısını kəsir. İstəsən lap okeanın o tayına, dünyanın ən uzaq guşəsinə üz tuta bilərsən. Amma doğulduğun, böyüyüb boya-başa çatdığın, havasını udduğun, çörəyini yediğin, suyunu içdiyin, hər izinə, dərəsinə bələd olduğun doğma yurduna qədəm qoya bilməzsən. Çox ağırdır...

İnsan dünyaya gəldiyi gündən ömrünün sonuna kimi sevinc qarışıq bir həyat sürür. Özünü həm xoşbəxt, həm də bəd-bəxt sandığı anlar yaşayır. Ömrü boyu bir sıra itkilərə məruz qalır. Bu fani dünyada heç nəyin əbədi olmadığını dərk edir. Nəçə əzizini, qohum-əqrəbasını, dostunu, tanıdığını, valideynlərini itirir. Həyatın bu əbədi hökmü qarşısında çarəsiz insanın əlindən heç nə gəlmir. Dünya yaranışından belədir. Olumla ölüm, ağla qara, toyla vay, işıqla qaranlıq... qoşa doğulur. Cahanın bir tərəfində günəş doğur, o biri başında zülmət gecədir. İnsanın alışmadığı, öyrəşmədiyi, gözləmədiyi, dözmədiyi ən ağır dərd Vətən itkisidir. Biz heç vaxt bu yoxluğa tab gətirə bilmirik. Nə qədər xoşbəxt yaşasaq, müxtəlif uğurlar qazansaq, lap şöhrət zirvəsinə yüksəlsək də, vətənsizlik əzabının önündə gücümüz, dözümlümüz itir. Bir həzin mehə bəndik ki, könlümüzde kükrəyib daşmağa hazır hissələrimiz göz yaşlarına çevrilib yanaqlarımızdan süzülür. Bir kəlam var: "Ağlamaq əzab deyil, göz yaşını silən olsa..." Məsələ ondadır ki, Vətən dərdi sağalmazdır. Min saraya qonaq aparalar, yenə də öz kasıb koman hər yerdən rahat və şirindir.

Hər dərd fikirləşirəm ki, baş verənlər yuxu kimi tərsinə yozula. Bir səhər maşına əyləşib üzü Qarabağa yol gedərsən. Ağdamdan, Əsgərindən, Şuşa qalasının ətəyindən, Zabux kəndindən, Həkəri çayının üstündən, Laçın qayalarının arasından, zümrüd donlu Gorusun dolamalarından keçərək daşları xınalı Qızılcıq kəndinə yə-təsən. Qarakilsəyə (Sisian) yənəsən, ürəyin döyünə-döyünə, tələsik doğmaca kəndin Uruda çatasan. Bu kəlmələri yazanda ürəyim titrədi, gözələrimi yumdum. Ayaqyalın düz evimizə doğru qaçaram. O daşları, qayalıqları əllərimlə oxşaram. Təkcə çiçəyini, gülünü deyil, kolunu, tikanını öpərəm. Məmməd Araz deyirdi ki, Vətən daşı olmayandan, olmaz ölkə vətəndaşı. Mən isə sənənin yollarının tozu olaydım, Vətən! Tozlu yolda gediş-gəliş çox olar. Tozlu yolda dönüş bitir, qayıdış cücərə. Hər dərd təsəlli verirlər ki, biz getsək də, getməsək də, o kənd bizim kəndimizdir. Ürəyimin başı göynəyir bu kəlmələrin ağır ləngərindən, təsirindən, Ömür əbədi deyil axı. Yan-yörəmdəki neçə əzizim, doğmam bu nisgillə dünyasını dəyişdi. İnsan olmadığı yeri yuxusunda belə görmür. Gecələr yuxumda lövbər salan doğma yerlər, görəsən, siz nə vaxtsa mənim övladlığımın da rəyasına girərsinizmi? Güman etmirəm. Onlar məni nə qədər çox sevsələr də, göz yaşlarına şərik çıxsalar da, Vətən uğrunda döyüşlərə mərd-mərdənə, ayıq-sayıq hazır dayansalar da, olmadıqları yer yuxularına necə girə bilər?

Yayın cızdağı çıxaracaq istisi qarşıdan gəlməkdədir. Bəlkə də məni qınayan-

lar tapılar, bu nə ahu-zardır? Dünyada o qədər görməli, dincəlməli, səfəli yerlər var ki... Məmləkətlər dolaşmışam. Təbiət möcüzələri, insan əlinin yaratdığı gözəlliklər qarşısında heyrət etmişəm. Amma bir etirazımı bildirim ki, heç Niaqara şəlaləsi də mənə kəndimizdəki o kiçik Soltan bulağı qədər zövq verməyib. İnsan öz doğma ocağını sevməyə, arzulamağa, bəşəri incilər qarşısında keçirdiyi həyəcanlar, məftunluqlar, aludəçiliklər bir heçdir. Çünki doğmalıq bambaşqa aləmdir. Dağlar var dağlarımıza oxşayır, yol görürəm, min xatirə yada düşür. Amma bunların heç biri mənə Vətəni əvəz edə bilməz!

UŞAQLIĞIM KEÇƏN YERLƏR

Məmməd Araz necə deyirdi: Çadırdasətəyi, Nursu bulağı... Oxşarlıq tapıram: Babək qalası, Bazar çay, İsti su, Qazbağı, Pürül, kəhriz başı... Vaxtilə Zəngəzur mahalı Gəncə quberniyasının tərkibində olan qədim yurd yerimiz idi. Əzəldən bu torpaqda türklər yaşamışdır. Yer, yurd, çay, bulaq, qaya, dağ, bağ adları, müxtəlif toponimlər hamısı türkcədir. Eramızdan əvvəlki qədim qəbiristanlıqlar da əcdadlarımızın uyuduğu müqəddəs ünvan idi. Sine-daşlarının hər birində xəttat babalarımızın

nişanələri yaşayırdı. Babək igidlərinin at oynatdığı yerdə onun adı ilə bağlı qalalar, oylaqlar indiyə kimi qalmaqdadır. 1920-ci ildə parçalanan Zəngəzurun bir hissəsi Azərbaycanda qaldı, digər hissəsi isə qonarmaya Ermənistan dövlətinə (1919-cu ilə kimi ermənilərin dövləti olmayıb. Onları bu səadətə bolşeviklər çatdırdı - F.X.) verildi. Amma bir müddət Qarakilsədə yaşayan azərbaycanlılar qışda öz mal-heyvanlarını Qarabağa qışlağa aparardılar. Yayda da Qarabağdan yaylağa gələrdilər. Böyük qardaşım bir dəfə anamla Qarabağa gedibmiş. Bunu həmişə iftixarla danışar, sinif yoldaşlarına nəyisə onlardan yaxşı bildiyini sübut etmək üçün birinci cümləsi belə olardı: "o il Qarabağa gedəndə". Bu sözləri o qədər çox və hər kəlməbaşılı işlətməmişdi ki, daha onu öz adı ilə deyil, "o il Qarabağa gedəndə" çağırırdılar. Bu kəlmələrin ahəngindəki qəribə bir doğmalıq, istilik hamımızın qəlbinə dolmuşdu. Kənddən heç hara çıxmamışdım. Hər dərd bir rayon mərkəzinə gedərdik. Orada da ermənilər çox olduğundan, bircə azərbaycanlılar öz aralarından doğma dildə danışardılar. Küçədə, bazarda, mağazada, xəstəxanada, müxtəlif idarələrdə, avtobusda, bir sözlə, hər yerdə qarğa avazına bən-zə-

yən erməni dilinin xoş olmayan qarılısı ruhumu əzirdi. Balaca olduğumdan çox şeydən xəbərim yox idi. Ağlıma gətirə bilmirdim ki, dünyanın harasında böyük toplumda ana dilimizdə danışanlar var. Ona görə də kəndimizdən kənara çıxmağı heç sevmirdim. Bu müqəddəs pak guşədə hamı öz dilimizdə danışardı.

Günlərin birində əmim oğlunun toyu oldu. Gəlini Ağcabədidən gətirməli idik. Gəlini gətirəndən mənə də apardılar. Elə ki Ermənistan sərhədindən çıxdıq, Laçın qayalıqları diqqətimi çəkdi. Hələ indiyə kimi bu hissi özümdən uzaqlaşdırma bilməmişəm. Laçın özü boyda bir qartal idi, dağların sinəsinə qonmuşdu. Dünyanın heç yerində belə qəribə coğrafi mövqeyə malik diyar yoxdur. Sonralar da həmişə Laçın şəhərinə çox təəccüblə baxardım. Fikirləşərdim ki, şəhər dağın sinəsində necə qərar tutub? Burada ev tikməyi necə bacarıblar? Düzü-düzəngahı qoyub, insanlar dağın bağrını niyə yarılar? Gözəllik, torpaq və yaşamaq naminə savaşa çıxan laçınlıların dağ vüqarını, Fərhad biləyini sonralar üç-beş diğə necə sındıra bildi? Kim bilir, bu dilbər guşələr uğrunda ömrünü qurban vermiş Sultan bəylərin goru nəçə yerdən çatlayıb.

şudurdu. Ağdamın hər qarışı anam üçün saf, təmiz bir dünya idi.

Ağcabədi də bir özge būsətlə bizi qarşıladı. Mən ilk dəfə yer üstündə təndir gördüm. Hələ bağ-bostan mənə elə heyretləndirdi ki... Biz tərəflərdə iqlim şəraiti sərt olduğundan, bostanda ancaq xiyar-pomidor ekərdik. Qarpız-yemiş bostanı, badımcan bitkisi mənə elə qəribə gəldi ki... Bizim həyətdə də üzüm tənəkləri var idi. Ancaq yarpağından istifadə edərdik, bəhrəsi olmazdı. Anam qışda onu xüsusi sellofona bükərdi ki, saxta vurmasın. Boy-buxunu da elə hündür olmazdı. Amma Qarabağda üzüm çardaqları mənə məftun etmişdi. Büllur salxımların parıltısı çılırağı xatırladırdı.

Səslərini radioda eşitdiyim xanəndələrin toy məclisində görəndə özümə gələ bilmədim. Gör kimlərlə üz bəzəyən dayanmışam? Xan Şuşinski, Əbülfət Əliyev... Bəlkə min dəfə gözələrimi yumub-açırdım. Bu, yuxudur, yoxsa gerçəklik?

O vədə gəldi ki, orta məktəbi bitirib arularımızın ünvan tapdığı Bakımıza - ali məktəbdə oxumağa üz tutdum. İldə iki dəfə - qış və yay tətillərində gözələm Qarabağdan keçərək Zəngəzura gedərdim. Qarabağın demək olar ki, bütün guşələrində olmuşdum. Şuşada, Ağdamda, Bərdədə, Tərtərdə qohumlarımız, yaxın tanışlarımız, tələbə yoldaşlarımız yaşayırdı. Yayda onları da götürüb kəndimizə aparardım. Qış tətillərində çox vaxt Ağdama, Bərdəyə gedərdim. İliboyu Şuşadan, Ağdamdan bizə sovqat göndərirdilər. Bizim yerlərdə olmayan nemətlər həmişə Qarabağdan gələrdi. Qarabağ mənim Vətənə gedən yolum idi...

Azərbaycan ədəbiyyatında bir bayatısı ilə əbədiləşən Ağabəyim ağanın misraları yurd həsrəti ilə qovrulmuş insanların könlü haraydır:

**Əziziyəm, Qarabağ,
Şəki, Şirvan, Qarabağ.
Aləm cənnətə dönsə,
Yaddan çıxmas Qarabağ.**

İndi bütün dərdlərimiz bir simin üstündə köklənib. Hansı səmtə, hansı tərəfə boylanacaq da, bir yolumuz var - Qarabağa getmək! Bu, adi bir səfər, adi bir görüş deyil. İllərdir qəlbimizdə yığılıb qalmış həsrətin, nisgilin bağrını sökmək üçün dikəlməyimizdir. Milli varlığımızın əzəmətinə nümayiş etdirməyimizdir. Yüz il belə davam edə, Qarabağ Azərbaycan torpağıdır. "Biz getsək də, getməsək də, o yol bizim yolumuzdur" deyənlərə söyləmək istərdim ki, daha getmək gərəkdir. Ən uzun sürən ayrılığın da bir sonu, olumun da ölüm adlı ünvanı var. Cocuq Mərcanlıya aparan yolların Şuşaya açılmasına az qalıb. İgidlərimiz tərəfindən külli Qarabağın erməni murdarlarından bir yolluq təmizlənməsi isə doğulduğum yurda dönüşün başlanmasıdır. O mübarək günün həsrətilə bu gün hər birimizin könlündən məhz Şuşa keçir...

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyəsi əsasında hazırlanıb.